

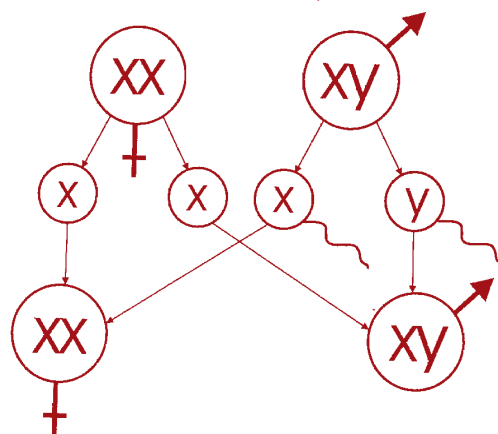
Temat: Rozwój psychoseksualny człowieka.

Biologiczna determinacja płci

Człowiek jest istotą płciową od poczęcia. Każdy z nas posiada w komórkach swego ciała struktury, w których zawarty jest materiał dziedziczny – chromosomy. Są one zbudowane z kwasu deoksyrybonukleinowego (DNA) i mieszczą się w jądrze komórkowym. Każda komórka człowieka (z wyjątkiem komórek płciowych) zawiera 23 pary chromosomów; jedna z nich to para **chromosomów płciowych**. U kobiet są to dwa chromosomy X, u mężczyzn – jeden chromosom X i jeden Y. Nazwy te utworzono, sugerując się ich kształtem podczas oglądania pod mikroskopem elektronowym.

Wicie zapewne z biologii, że przy produkcji gamet, czyli komórek rozrodczych, musi nastąpić redukcja materiału genetycznego o połowę, by po zapłodnieniu liczba chromosomów była taka sama jak u rodziców. Tak więc zarówno plemniki, jak i komórki jajowe mają tylko po jednym chromosomie z każdej pary. W przypadku komórek jajowych będzie to zawsze chromosom X, natomiast plemniki zawierają albo chromosom X, lub Y.

Płeć dziecka zależy od tego, jaki plemnik połączy się z komórką jajową: jeśli będzie to plemnik zawierający chromosom X – urodzi się dziewczynka (będzie miała X od mamy i X od taty), jeśli zapłodnienia dokona plemnik z chromosomem Y – urodzi się chłopiec (będzie miał X od mamy i Y od taty).

Od dawna człowiek chciał mieć wpływ na to, jakiej płci będzie jego dziecko. Mimo ogromnego postępu w zakresie wiedzy o biologii prokreacji, do dzisiaj nie wiadomo, jakie czynniki decydują, że zapłodnienia dokona właśnie ten a nie inny z milionów plemników znajdujących się w drogach rodnych kobiety po akcie płciowym.

Człowiek nie ma na to wpływu. Może tak jest lepiej? Któż wie, co stałoby się z ludzkością, gdyby nagle przysła powszechna moda np. na posiadanie wyłącznie córek? Ponura wizja świata z filmu „Seksmisja” na szczęście jest nierealna.

Zgodnie z „planem” zawartym w chromosomach, w 7.-8. tygodniu życia płodowego zaczyna się tworzyć najważniejsza część układu rozrodczego – gruczoły płciowe. Jeśli dziecko jest płci męskiej, już w 7. tygodniu w jego ciele pojawia się męski hormon płciowy testosteron, który skłania zarodek do rozwoju w kierunku męskim. Jeśli testosteronu brak, od 8. tygodnia rozwój zarodkowy podąża w kierunku żeńskim: zaczynają się tworzyć żeńskie narządy płciowe. W momencie narodzin dziecko ma już w pełni wykształcone wewnętrzne i zewnętrzne narządy rozrodcze – czyli **pierwotne cechy płciowe**.

W okresie dzieciństwa dochodzi do ustalenia **psychologicznych cech seksualnych**: poczucia własnej płci i związanych z tym odpowiednich zachowań. Okres młodzieńczy obejmuje przemiany związane z dojrzewaniem, rozwinięcie się popędu płciowego i pojawienie się **wtórnych cech płciowych**.

W rozwoju seksualnym okresów dzieciństwa i młodzieńczego do uwarunkowań genetycznych dochodzą czynniki społeczne i kulturowe. Oznacza to, że płciowość człowieka kształtuje się nie tylko pod wpływem czynników biologicznych, ale także pod wpływem wychowania i kontaktów z innymi ludźmi – dorosłymi i rówieśnikami. Najważniejszą rolę pełnią: środowisko rodzinne i rówieśnicze.

Wpływ środowiska rodzinnego

Komunikowanie uczuć

Okres dzieciństwa odgrywa zasadniczą rolę w rozwoju osobowości, a szczególnie sfery emocjonalnej. Dziecko przychodzi na świat z umiejętnością uzewnętrzniania uczuć przez płacz, ruchy całego ciała. W pierwszych dniach życia pozałonowego uczy się także odbierać uczucia. W okresie niemowlęcym szczególnie istotną rolę odgrywa karmienie piersią, wzmacniające poczucie bezpieczeństwa dziecka i zacieśniające jego więź z matką. Stopniowo, w miarę wzrastania dziecka, wymiana uczuć rozszerza się na innych członków rodziny. Tak więc okres dzieciństwa to czas nauki:

- uzewnętrzniania uczuć,
- odbierania uczuć,
- wzajemnego dostosowywania się (interakcji).

Ukierunkowanie moralne

Od rodziców dziecko otrzymuje przekaz systemu wartości (umiejętność odróżnienia dobra od zła, rzeczy ważnych od mniej ważnych), uczy się reguł postępowania i wartości istotnych w życiu rodziny. Wczesna orientacja moralna, jaką dziecko wynosi z domu, stanowić będzie punkt odniesienia w nowych sytuacjach, kiedy będzie musiało podejmować samodzielne decyzje. W okresie dojrzewania w naturalny sposób budzi się krytycyzm wobec świata dorosłych i konieczność świadomego przyjęcia systemu wartości. Dziecko łatwiej przechodzi ten kryzys, jeśli wychowanie uformowało w nim nastawienie prospołeczne (na dobro drugiego człowieka), umiejętność dokonywania wyborów i poczucie odpowiedzialności.

Identyfikacja dziecka z własną płcią

Poczucie przynależności do jednej z płci dziecko uzyskuje dość wcześnie. W okresie dzieciństwa poczucie to może być wzmacniane przez:

- pełną akceptację płci dziecka przez rodziców jest to podstawowy warunek jego prawidłowego rozwoju;
- celowe działania rodziców: ubiór, podkreślanie różnic itp.:
- wzorce modelowe: matka, ojciec, rówieśnicy: przy prawidłowym kierunku identyfikacji dziewczynka utożsamia się z matką, chłopiec z ojcem.

Dla prawidłowej identyfikacji z własną płcią potrzebne są pozytywne związki z obojgiem rodziców oraz poprawne relacje między nimi.

Współcześnie obserwuje się występowanie trudności w identyfikacji z własną płcią. Czasem ujawnia się to w okresie dojrzewania, kiedy fizyczne oznaki stawania się kobietą lub mężczyzną (częściej dotyczy to jednak dziewcząt) są odrzucane, nieakceptowane i budzą frustrację.

Przyczyn trudności w identyfikacji (utożsamienia się z własną płcią) może być wiele, np.:

- brak ścisłych kontaktów matki z dzieckiem we wczesnym dzieciństwie;
- niezadowolenie rodziców z płci dziecka;
- niewłaściwe, zaburzone relacje pomiędzy rodzicami (brak miłości);
- u dziewcząt: kłopoty z identyfikacją u matek, np. niedocenianie kobiecości, negatywne nastawienie wobec roli żony i matki;
- u chłopców: kryzys roli mężczyzny, np. niespełniona potrzeba sukcesu, słabo określona rola ojca w życiu rodzinnym.

Wychowanie seksualne

Właściwie rozumiane wychowanie seksualne nie ogranicza się do tzw. uświadczenia, czyli przekazania podstawowych wiadomości o tym, „skąd się biorą dzieci”. Jest ono wychowaniem do świadomego przeżywania swej kobiecości lub męskości i odpowiedzialnego pełnienia związanych z tym ról: żony i matki, męża i ojca, lub osoby żyjącej w stanie bezzęnnym.

Niemowlę poznaje sferę seksualną przez **odkrywanie własnego ciała**. Traktuje ono wszystkie części swe jednakowo. Stosując głównie zmysł dotyku i smaku (tylko w niemowlęctwie możliwe jest włożenie paluszków stóp do buzi...), poznaje własne ciało, uczy się siebie. Ważne, aby dziecko czuło pełną akceptację rodziców dla swego ciała; potrzebuje czułości, pieszczot, częstego kontaktu fizycznego pełnego miłości.

Na dalszym etapie rozwoju dziecko zaczyna dostrzegać innych ludzi, a później – różnice płci. Rodzi się ciekawość, **potrzeba poznania różnic płci**. Mogą pojawić się pytania, aktywność poznawcza w formie zabaw w „pana doktora”, podglądanie itp. Rodzice powinni w tym czasie odpowiedzieć na wszystkie pytania dziecka i udzielić mu tyle wyjaśnień, by zaspokoić jego ciekawość.

Wczesne dzieciństwo jest czasem budowania pojęcia intymności. W pewnym momencie swego rozwoju dziecko samo zaczyna rozumieć, że niektóre czynności, np. fizjologiczne, są intymne – nie wykonuje się ich przy wszystkich. Podobnie jest z nagością; niektóre dzieci bardzo lubią biegać na golasa i jest to zjawisko prawidłowe. Rodzice powinni nadal utrzymywać w dziecku przekonanie, że jego ciało jest piękne i dobre, ale wykorzystać budzące się poczucie wstydu do wyjaśnienia, dlaczego nie w każdej sytuacji nagość jest właściwa.

Prawdę o płciowości człowieka dziecko powinno poznawać stopniowo, w sposób dostosowany do jego możliwości percepcyjnych. Tak samo ważny, jeśli nie ważniejszy od przekazu informacyjnego, jest przekaz pozawerbalny – atmosfera miłości między rodzicami, szacunek wobec spraw płci, przekaz wartości.

Wpływ środowiska rówieśniczego

Wzmocnienie identyfikacji z własną płcią

Dzieje się to w czasie zabaw, kiedy dzieci odgrywają role: mamy, taty, żony, męża itp. Wzorce męskości i kobiecości zwykle są przejawskrawione i przesadne; często zabawy dzieci są krzywym zwierciadłem stosunków panujących w rodzinie. W czasie tych zabaw występuje nierzadko wartościowanie płci – każda uważa się za lepszą (okres antagonizmów płciowych).

Kształtowanie umiejętności nawiązywania kontaktów społecznych

Oprócz rodziny grupa rówieśnicza jest drugim, bardzo ważnym polem kontaktów społecznych. Udział w grupie rówieśniczej jest niezbędny do prawidłowego rozwoju dziecka, w tym także jego rozwoju seksualnego. W środowisku rówieśniczym następuje:

- ćwiczenie w wyrażaniu i odbieraniu uczuć,
- trening samokontroli,
- ukierunkowanie na potrzeby innych,
- rozwój więzi emocjonalnych: koleżeństwa, przyjaźni, miłości.

Z początkiem okresu dojrzewania pojawia się zainteresowanie drugą płcią; początkowo połączone z zawstyżeniem, przybierające formę nieporadnych lub niemądrych zaczepek, stopniowo przechodzące w formę otwartego, świadomego poszukiwania kontaktów i obiektów zakochania. Bywa, że dojrzewający młody człowiek czuje fascynację osobą tej samej płci, np. chłopcu imponuje starszy kolega, zachwyca go jego wysportowana sylwetka; dziewczyna odczuwa autentyczne zakochanie np. w swojej wychowawczyni, która jest

dla niej uosobieniem kobiecości. Takie sytuacje mogą budzić w młodych ludziach niepokój, czy nie są to skłonności homoseksualne. Tymczasem faza homofilna jest typowa dla okresu dojrzewania i mija najczęściej z pierwszym zakochaniem heteroseksualnym. Warto wiedzieć, że w przebiegu rozwoju psychoseksualnego nigdy nie można stwierdzić z całą pewnością orientacji homoseksualnej przed ukończeniem dojrzewania, czyli ok. 18.–20. roku życia.

Pierwsze związki erotyczne: zauroczenie, fascynacja, zakochanie

Uczuć tych doświadcza się zwykle po wejściu w okres dojrzewania. Pierwsze zauroczenia dotyczą na ogół „obiektów nieosiągalnych”: przystojnego aktora, piosenkarki czy „pana od polskiego”. Stopniowo osoby będące przedmiotem fascynacji stają się coraz bliższe – nastolatki zakochują się w sobie nawzajem i zdobywają nowe doświadczenie chodzenia ze sobą, najbardziej bogate w naukę wzajemnych potrzeb i oczekiwań, różnic i podobieństw między płciami. Aby ta nauka przynosiła owoce, nastolatek musi być otwarty na drugiego człowieka, na jego odmienność, czasem niezrozumiałą. Wymaga to wychowania kształtującego życzliwość dla ludzi, wrażliwość na ich potrzeby, empatię i akceptację. Dzieci, których rodzice dbali o formowanie takiej postawy otwartości na drugiego człowieka, mają większą łatwość nawiązywania prawidłowych relacji i udanych związków, także na płaszczyźnie seksualnej.

Pierwsze związki erotyczne są niezwykle ważne z jeszcze jednego powodu. Silne przeżycia z nimi związane podlegają zjawisku wdrukowania, czyli utrwalają się jako przeżycia modelowe. Oznacza to, że w przyszłym życiu erotycznym człowiek często powieli sposób przeżywania tej sfery po raz pierwszy. Jeśli pierwszy chłopak, z którym dziewczyna „chodzi”, jest kulturalny, czuły i delikatny, dziewczynce „wdrukowują” się pozytywne przeżycia, dobre nastawienie do sfery seksualnej i ewentualne przyszłe związki wejdzie pełna dobrych oczekiwań. Jeśli jednak ten pierwszy chłopak był wulgarny, egoistyczny i brutalny, jej negatywne doświadczenia i przeżycia związane ze sferą seksualną mogą się utrwalić i budowanie przyszłych związków będzie znacznie utrudnione. To samo dotyczy agresywnych, wulgarnych dziewcząt, gdyż i takie się zdarzają – one też mogą negatywnie wpłynąć na rozwój seksualny chłopców. Pamiętaj więc, że prawidłowy rozwój sfery erotycznej zależy także od ciebie, od postawy nastolatków wobec siebie nawzajem.

Oprac. Grażyna Węglarczyk

Zadanie

Uzasadnij twierdzenie, że dla prawidłowej identyfikacji z własną płcią potrzebne są :
akceptacja płci dziecka przez rodziców oraz wzorce modelowe ról matki i ojca.